

INTERJÚ KÖZGAZDÁSZ DOKTORANDUSZOKKAL

„Igenlő választ adunk arra kérdésre, hogy érdemes-e itt maradni”

A Köz-Gazdaság kiemelt céljának tekinti az új közgazdász-generáció szakmai eredményeinek bemutatását, ezért a szerkesztőbizottság és a szerkesztőség kezdeményezett egy interjút a gazdaságtudományi doktori iskolák legkiválóbb hallgatóival. Első lépésként a Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola Világgazdasági alprogramjának vezetőjét, lapunk szerkesztőjét, Benczes Istvánt és a Gazdálkodástudományi Doktori Iskola vezetőjét, Michalkó Gábort kértük meg, hogy határozzák meg, kik azok a legkiválóbb doktorandusz hallgatók, akikkel a lap interjút készít. Végül az alábbi doktorandusz, illetve doktorjelölt kollégák vállalták a beszélgetést: Szabó Krisztina (Nemzetközi Kapcsolatok DI), Takács Vera (Nemzetközi Kapcsolatok DI), Barczikay Tamás (Nemzetközi Kapcsolatok DI), Szijártó Norbert (Nemzetközi Kapcsolatok DI), Lazányi Orsolya (Gazdálkodástudományi DI), Nagy Vitéz (Gazdálkodástudományi DI), Felméry Zoltán (Gazdálkodástudományi DI). A doktorandusz kollégák rövid életrajzait olvasóink megtalálják a Köz-Gazdaság honlapján. Ezt követően került sor a kerekasztal-beszélgetésre, aminek kéziratát 2017. január 9-én zártuk le. Terveink szerint a közeljövőben folytatni fogjuk a sorozatot a Közgazdasági Doktori Iskolával és a Gazdaságinformatikai Doktori Iskolával.

Trautmann László: *Tagadhatatlan tény ma már a felzárkózási (fejlesztéspolitikai) irány a világgazdaságban. Mi a véleményük, hogyan lehet összeegyeztetni ezt a felzárkózási törekvést a globális stabilitással és a fenntarthatósággal? Milyen feszültségpontokat látnak egyrészt országok/térségek között, másrészt ágazati értelemben (azaz mely ágazatok fognak emelkedni és melyek szorulnak majd háttérbe?*

Szabó Krisztina: Úgy gondolom, hogy a 2008-as válság korszak-meghatározó esemény volt abban az értelemben, hogy a válság előtti időszakot jellemző neokonzervatív, neoliberális értékek alapján rendeződött világgazdaságot a felzárkóztatás igénye és a fenntarthatóság értéke váltotta fel. A 2008-as válság és az abból való nagyon nehéz kilábalás, illetve Európa esetében egy w-alakú recesszió megváltozott globális értékrend felé terelte a nemzetközi közösséget és a nemzetközi szakmai közvéleményt. Míg a 90-es évek végén, a 2000-es évek elején a világgazdaságot az jellemezte, hogy a gazdaságpolitikai irányítás az emberek jólétét (materiális értelemben) a foglalkoztatáshoz kötötték, addig a válság utáni időszakban ezen szemlélet kibővülését figyelhetjük meg. A jólét fogalmát felváltotta a jóllét definíciója, ami a társadalmi haladást jelölő multidimenziós fogalom. A jóllét fogalma meghaladta a gazdasági determinizmust, a fő cél már nem kizárólag a létfenntartáshoz szükséges feltétel biztosítása, hanem az ehhez szükséges követelmények megteremtése is, úgymint az oktatás, egészségügy, biztonság, demokrácia, sajtószabadság stb. biztosítása. Ennek megfelelően a politikai tervezés szintjén a fenntarthatóság és a fenntartható fejlődés kulcsfogalommmá váltak. Egyre több olyan

nemzetközi kezdeményezést, megállapodást láthatunk, aminek központi célkitűzése a fejlődő országok felzárkóztatása és fenntartható növekedési pályára való berendezkedésének elősegítése, vagyis a centrum-periféria, fejlett-fejlődő, Észak-Dél aszimmetriák feloldása. Ennek egy bizonyítéka a párizsi COP21 klímakonferencia, ami 2015. december 12-én ért véget a történelmi jelentőségű Párizsi Megállapodás deklarálásával. Szintén 2015-ben vezették be az ún. Fenntartható Fejlődési Célokat (SDG-k), melyek a Millenniumi Fejlesztési Célokat váltják fel, illetőleg bővítik ki, és egy olyan új, egyetemes érvényű célokat, alcélokat és indikátorokat magában foglaló rendszert alkotnak, amelyet az ENSZ tagállamoknak a következő 15 évben a politikáik meghatározása során figyelembe kell venniük.

Trautmann László: *Mindenki ennyire harmonikusan látja a folyamatokat?*

Felméry Zoltán: Részben egyetértek, részben viszont vitatkoznék. Még hozzá azért, mert a 2008-as válságot én is potenciális fordulópontnak érzem. De azt gondolom, hogy a válságot követő válaszok sokkal ígéretesebbek voltak annál, mint ami belőlük végül megvalósult. A válságra adott válasz – jelen esetben a fiskális megszorítás és monetáris enyhítés, ami jellemző volt a világ nagy részén – nemhogy csökkentette volna akár a fejlett, akár a fejlődő országok társadalmában lévő különbségeket, hanem még növelte is. Az Egyesült Államokban a medián-jövedelem – ha jól tudom – több mint tíz éve nem nőtt, és ez nagyban hatással van a tapasztalható belpolitikai elégedetlenségre. Ez a fejlett és a fejlődő országokban egyaránt megjelent. A gazdagok még gazdagabbak lettek, a szegények még szegényebbek, a középréteg pedig elkezdett lecsúszni ennek a gazdaságpolitikának a következtében. Ez egyrészt teret adott a populista megnyilvánulásoknak és ennek a következménye akár a Brexit, akár a Trump-jelenség, másrészt pedig a belpolitikai válaszoknak a következtében felértékelt egyfajta protekcionálizmust, ami egyelőre még csak az ígéretek szintjén létezik. Az azonban biztos, hogy feszültséget szül a fejlett és a fejlődő világ között. Ennek nyilvánvalóan vannak gazdasági, politikai, valamint geopolitikai következményei is, és ez számomra nem jelenti azt a harmonizmust, ami okvetlenül az általad elmondottakból következne.

Takács Vera: Én szintén a gazdaságpolitika oldaláról közelíteném meg a kérdést. Egyetértek az előttem szólóval, a válság biztosan fordulópont volt. Napjaink gazdaságpolitikai beavatkozásai esetében látni lehet, hogy sem Európa, de akár Amerika vagy Kína sem találja azokat a pontokat, amelyek segítségével a gazdasági növekedés ütemét újra olyan szintre lehetne hozni, amilyenek korábban volt. Éppen ezért egészen rendhagyó válaszok születnek. Ezt támasztja alá például a 2015-ben indított Juncker-terv, aminek a keretében létrehozták az Európai Stratégiai Beruházási Alapot. Így a napjainkban leginkább akut gazdasági jelenségek közül nem a fejlett-fejlődő dialektikát emelném ki, hanem azt, hogy olyan fordulat figyelhető meg a gazdaságpolitika oldaláról – a pénzügypolitika egyes részterületein is, lásd többek között a nem-konvencionális monetáris beavatkozások elterjedését –, ami egy egészen újfajta, érdekes mintázatot mutat. Ezek a folyamatok azt tükrözik, hogy akár nemzeti szinten, akár integrációs szinten sokkal erősebb a beavatkozás a gazdaság működésébe annál, mint amilyen korábban volt.

Lazányi Orsolya: Ökológiai közgazdászként én nagyon szerettem volna, hogyha a válság tényleg egy ilyen fordulópont lett volna és ezek a fenntarthatósági szempontok beépültek volna a gazdaságpolitikai törekvések közé. De sajnos úgy látom, hogy egyáltalán nincs így, hiszen amíg például a különböző EU-s szakpolitikában eddig fenntartható fejlődésről beszéltek – vagy legalább ez is megjelent a különböző szempontok között –, mostmár „smart growth”-ról, vagyis GDP növekedésről beszélünk ismét, ami pusztán a piaci teljesítmény mércéje. Holott vannak szélesebb gazdasági mutatószámok, sőt olyan indikátorok is, amelyek társadalmi és ökológiai szempontokat egyaránt beépítenek. A különböző természettudományi kutatások eredményeit érdemes lenne beépíteni a gazdasági teljesítménybe, de közgazdászok is megfogalmazzák, hogy a növekedés nagyon nehezen hozható össze a fenntarthatósággal. Ezért én kicsit kritikusan látom azt, hogy mennyire tudtak beépülni a társadalmi jól-léttel kapcsolatos szempontok ezekbe a törekvésekbe.

Trautmann László: *Visszatérnék az eredeti kérdéshez. A feszültségpontokat látjuk, de mik lesznek a kitörési pontok, vagy mi lesz a megoldás ezekre a problémákra?*

Takács Vera: Véleményem szerint az Európai Unióban az Európa 2020 stratégia keretében is meghatározott célok megvalósítása kerül előtérbe. Ezek a célok az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés alapjainak megteremtésére irányulnak. Ezen belül is domináns szerephez jut a tudásgazdaság létrehozása, továbbá a technológia-intenzív, nagy hozzáadott értékű (pl. high-tech) termékekre való szakosodás. Mindezt az oktatáspolitikát érintő prioritások is támogatják. Ennek kivitelezése során a másik két célkitűzés megvalósítása is integráns része a közösségi növekedési stratégiának.

Szabó Krisztina: Számos olyan jelenség és tényező van ma a világgazdaságban és az aktuálpolitikában, ami a fenntarthatóságot és a fenntartható növekedés iránti igényt és elköteleződést folyamatos kihívások elé állítja. Gondoljunk csak az európai migrációs válságra és az ezzel kapcsolatos döntéshozatali patthelyzetre, az olajárak körüli bizonytalanságokra, a Brexitre, vagy a Trump jelenségre. Ezek az események, az eseményeket övező bizonytalanságok, valamint ezen eseményekre adott gazdasági és politikai válaszok a nemzetközi együttműködést lassítják le, esetenként hátráltatják. Azonban azt is eredményként kell értelmezni, ha a globális értékrendek spektrumán eltolódás következik be, és kollektíven megváltozik a nemzetközi közösség értékrend preferenciája, ami valóban így történt/történik.

Ez az eltolódás az ágazati politika alakulásában is megfigyelhető; abszolút egyetértek azzal, hogy egyre nagyobb szerepet kap a tudásalapú innovációra nagyobb hangsúlyt fektető felsőoktatási politika. Emellett ágazati oldalon az energetikai átalakulás, a napjainkban zajló energetikai forradalom és a zöld, megújuló energia előállításának igénye is követi ezt a trendet, és alátámasztja a „fenntarthatóság” mint nemzetközi érték felerősödését (gondoljunk például a 2011-es német energetikai fordulatra, az Energiewende-re).

Felméry Zoltán: Én arra szeretnék reagálni, hogy lesz-e növekedés és hogy ennek milyen lesz a társadalmi eloszlása. A kettő ugyanis nem biztos, hogy összefügg,

hiszen most is van növekedés, annak társadalmi eloszlásával azonban vannak problémák. Nem tudom, hogy hányan olvasták, olvastátok az ILO elemzését¹ [ILO, 2016)] azzal kapcsolatban, hogy a középréteg folyamatosan eltűnik az európai országokban. Pedig, ha nem is olyan nagy, de kimutatható növekedés van ezekben az országokban. Önmagában az, hogy növekszünk és ennek a növekedésnek a húzóágazatai lehetnek a különböző high-tech iparágak, egyáltalán nem jelenti azt, hogy a mi gyerekeink jobban fognak élni, mint ahogy mi élünk. A növekedés és a társadalmi jólét két összefüggő, de nem ekvivalens fogalom. Emellett szerintem az is kulcskérdés, hogy a jelenlegi fetisizált mutatószám-rendszer mennyire kívánja az éppen aktuális gazdaságpolitikai kurzust kiszolgálni. Az e szerint kimutatott növekedés egyáltalán nem jelenti azt, hogy ennek ténylegesen életszínvonal-növelő hatása van a társadalomban. Tehát óvakodnék attól, hogy beleessünk abba a csapdába, hogy azt gondoljuk, hogyha lesz növekedés, akkor okvetlenül jobban is fogunk élni. Ez lenne az egyik megjegyzésem. A másik pedig az, hogyha ez így is lesz, akkor sem látom – lehet, hogy én vagyok túl szkeptikus – annak a lehetőségét, hogy ez Magyarországon is működni fog. Nem gondolom, hogy a forráshiányos oktatásügy, ami ráadásul mára túlságosan centralizált is, ki fogja tudni termelni azt a szellemi tőkét, ami képes lesz helyállni azokban a kihívásokban, amiket majd ezek az iparágak támasztanak az egyes országokkal szemben. Egyetértek persze mindazzal, amit mondtatok, de ettől függetlenül egyáltalán nem vagyok abban biztos, hogy a gyerekeink jobban fognak élni, mint a mi a korosztályunk.

Trautmann László: *Térjünk át a második kérdéskörre. Ebből a szempontból hogyan értékeli a következő négy év várható világgazdasági fejlődését, különös tekintettel az Egyesült Államok alakuló gazdaságpolitikájára? Mely területeken valószínűsítenek átrendeződést, és hol fog érvényesülni a folyamatosság?*

Szijártó Norbert: Azzal kezdeném, hogy maga az a diskurzus, amit Trump képvisel, és ahogyan majd az Egyesült Államokat vezetni fogja, nagyon más lesz. Mert szerintem egy jóval visszafogottabb négy év, egy „business as usual” jellegű négy év lesz, annak ellenére, hogy már láttunk érdekes dolgokat Trumptól, ilyen volt például a tajvani elnökkel való telefonbeszélgetés; ezt az eddigi amerikai elnökök nem tették meg, hiszen Kínát ismerik el Kínának és nem Tajvant Kínának, vagy Tajvant országnak. Igen, volt nagyon sok ötlet, a mexikói határra építendő faltól kezdve odáig, hogy a NASA nem űrkutatással kapcsolatos költségvetését nullára csökkentik, és nincs globális felmelegedés. De szerintem ez a négy év jóval inkább az amerikai belpolitikáról fog szólni, ottani átrendeződések várhatóak, mint például a medicare-medicaid ellátórendszereknek az átalakítása, az adóreform, ami egyértelműen a magasabb jövedelműeknek a kedvezőbb adózása felé tendál stb. Világgazdasági szempontból pedig kérdés, hogy az USA növekedése hogyan alakul. Megnéztem az IMF növekedési kilátásait, tudom, hogy ez egy eléggé ortodox intézmény, amelyik öt évre előre becsüli a növekedéseket. Sajátos módon

¹ International Labour Organization (2016): Europe's disappearing middle class? Evidence from the world of work, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_536609.pdf

a legutóbbi kilátások is még Trump győzelme előtt készültek, nem tudom, hogy azóta mennyiben változtak meg a növekedési prognózisok, de ha az USA-t nézzük, akkor valószínűleg ez a mostani 2-3 százalékos közötti, inkább 2 százalékos körüli gazdasági növekedés az az elkövetkezendő négy évre is várható.

Az Európai Unió jövője egy nagyon összetett probléma. Vannak országok, ahol nagyon alacsony a növekedés, ezek a periférián találhatóak. Vannak országok, ahol 1-1,5 százalékos, közepes növekedés tapasztalható, ilyen Németország és ide tartozik Hollandia is. Ezeket az országokat nevezzük centrumnak, hogyha már ez a centrum-periféria kérdés egyszer felmerült az EU-ra vonatkoztatva. És vannak olyan országok, például a kelet-közép-európai országok, amelyek egy magasabb növekedési ütemmel rendelkeznek: Lengyelország, Szlovákia, Csehország vagy akár Románia. Ez szépen kiátlagol nagyjából egy hasonló növekedési szintet, mint ami az USA-ban van. Tehát várhatóan az EU és USA között a mostani különbség stabilizálódik.

Felméry Zoltán: Némileg távolabbról indulnék, és rángassatok vissza a földre, ha ez nagyon távol van. Trump tulajdonképpen annak köszönheti a győzelmét, hogy a rozsdadóvezet hagyományos demokrata államaiban élő, mediánjövedelmet kereső, jellemzően fehér bőrű lakosság – amelynek egy része hagyományosan akár a demokratákkal is szimpatizált – most aktív volt és rá szavazott, valószínűleg azért, mert elégedetlen volt a jelenlegi kurzussal. Ez belpolitikai értelemben természetesen kikényszerít valamilyen protekcionizmust a részéről, amit ő valószínűleg túltolt a kampányában. Tehát ahhoz képest finomodni fognak a gyakorlati intézkedései, ezzel én abszolút egyetértek. Ugyanakkor kénytelen lesz valamilyen jellegű protekcionizmus felé elmozdulni, mert ez belpolitikai törvényszerűség lesz ebben az esetben. Ez persze nem úgy jelentkezik majd, hogy a szabadkereskedelem halálát kéne vizionálnunk. Az azért eléggé valószínű, hogy a Csendes-óceáni partnerséget felülvizsgálja (ezt be is jelentette korábban), emellett a Transzatlanti Szabadkereskedelmi Megállapodásnak – aminek amúgy sem volt olyan sok esélye – pedig gyakorlatilag lőttek. Tehát lesznek ilyen jellegű lépések, és ez azt fogja jelenteni, hogy ennek lesz hatása az Európai Unióra is, továbbá minden egyes olyan partnerre, aki az Amerikai Egyesült Államokkal együttműködik. Első pillanatban azt gondolnánk, hogy ez negatív következményeket fog szülni. Én óvatos lennék azzal kapcsolatban, hogy ezt így most kijelentsem, mert ugyanakkor látok egy ellenhatást is. Mégpedig azt, hogy ez a folyamat (mármint az Amerikai Egyesült Államok Európán belüli szerepvállalásának csökkenése) az egyébként ezer törésvonallal jellemezhető és periférizálódó Európai Uniót egységesítheti. Akár gazdasági, akár más területeken. A katonai együttműködés területén például mindenképpen, amennyiben az amerikai NATO szerepvállalás valóban hátrébb húzódik. Tehát a negatív hatásnak lehetnek kontraproduktív pozitív hatásai is. Egyszerűen egymásra találhatnak az egyébként megosztott európai országok abból következően, hogy az Amerikai Egyesült Államok sok területen már nem fogja a kezüket. Úgyhogy azon túl, hogy én is alapvetően azt gondolom, hogy az a reális scenárió, amit az előbb Norbi felvázolt, azért érhetnek minket meglepetések.

Lazányi Orsolya: Ami a klímavédelmet illeti, az az igazság, hogy kritikusan látom az elkövetkezendő éveket, hiszen, ahogyan eddig is, a vállalati lobbynak elég nagy a szerepe ebben is. Az tehát a kérdés, hogy meg fog-e történni bármilyen szabadkereske-

delmi korlátozó lépés. Valódi előrelépés eddig sem történt ebben a kérdésben – például káros-anyag kibocsátás korlátozás – sajnos, többek között, a vállalati lobby ereje miatt, és változásra nemigen lehet számítani ezután sem.

Szabó Krisztina: Kétségkívül nagy átrendeződések várhatóak az amerikai szakpolitikákban, de ha megengeditek, a kérdésre adott válaszokat a kutatási érdeklődésemnek megfelelően, az amerikai segélyezés várható átalakulásával egészíteném ki.

Az ezredfordulót követően az amerikai humanitárius szerepvállalás felerősödött. A George W. Bush által vezetett adminisztráció alatt már világos és jól megfigyelhető preferenciák alapján rendeződött az amerikai segélyezési gyakorlat. Olyan értékek és célok kerültek előtérbe, amik a recipiens ország szükségleteire és a már említett jólét előmozdítására sokkal jobban reflektáltak. Például a Bush-kormány alatt az egészségügyi segélyezés, a HIV-AIDS, malária elleni segélyezés került előtérbe. Ezt a tendenciát bizonyos mértékben követte, valamint kiszélesítette az Obama-adminisztráció. Az Obama-adminisztráció segélyezési politikájának prioritásai között találjuk az egészségügyet, emellett fontos célként jelenik meg az afrikai kontinens megsegítése, az élelmiszerbiztonság, illetve Afganisztán stabilizálásának megteremtése. Mind a két elnök – retorika szintjén mindenképp – erős elköteleződést mutatott a humanitárius szerepvállalás iránt. Tették mindezt úgy, hogy OECD DAC² tagországgént az Egyesült Államok is vállalást tett a szervezet általános célkitűzésének teljesítésére, miszerint az OECD DAC tagállamok a GNI 0,7%-át hivatalos fejlesztési segélyre fordítják. Az Amerikai Egyesült Államok ennek ellenére messze elmaradt az OECD DAC vállalástól (bár a Bush-adminisztráció alatt abszolút és relatív értelemben is nőtt a hivatalos fejlesztési segély mértéke, mégis 2001 és 2009 között legfeljebb a GNI 0,22%-át fordították e célra). Az Obama-adminisztráció nyolc éve alatt a GNI 0,17-0,22%-át fordították hivatalos fejlesztési segélyre. 2015-ben például hozzávetőlegesen 31,08 milliárd dollárt költöttek hivatalosan fejlesztési segélyre, ami az OECD DAC országok között abszolút értelemben a legmagasabb hozzájárulás, mégis az amerikai GNI csupán 0,17%-át teszi ki. Mindezt figyelembe véve nagy kérdés, hogy mi fog történni a nemzetközi segélyezés területén a Trump-adminisztráció alatt. Amit biztosan prognosztizálhatunk az az, hogy az új adminisztráció sokkal kevésbé fogja a recipiens szükségleteket szem előtt tartani és sokkal nyíltabban fog kereskedelmi–gazdasági–biztonságpolitikai motivációk mentén gondolkodni a segélyek felől. A humanitárius megfontolás látszatára keveset – legalábbis kevesebbet – adva a segélyezést a gazdasági érdekeknek megfelelő partnerség kialakításának igénye fogja jellemezni. Tehát a donor-érdekek alapján történő segélyezés előtérbe kerülése várható. Emellett valószínű, hogy a Trump-adminisztráció segélyezési gyakorlata sokkal inkább bilaterális csatornákon keresztül fog történni, semmint multilaterális hozzájárulásokon keresztül. Azaz nem a nemzetközi szakosított szervezetekre bízzák a segélyek folyósítását, hanem olyan bilaterális csatornákat részesítenek előnyben, amelyeket használva a donorország – jelesül az Amerikai Egyesült Államok – saját érdekeit a leginkább maximalizálhatja. Valószínűsíthető az is, hogy a Trump-adminisztráció nem

fog arra törekedni – az előző kormányzattal ellentétben –, hogy a segélyezési döntéseit racionálisan, tudásalapú érvekkel indokolja, inkább érzelmeken alapuló, demagóg retorika alapján igazolja a segélyezéssel kapcsolatos kormányzati döntéseket. Ennek a tendenciának az előjeleként értelmezhető Trump 2016. júniusi beszéde, amelyben hangsúlyozta az „America first” irányelvét és leszögezte, hogy meg kell szüntetni azon országok segélyezését, akik „utálják” Amerikát. Az érzelmekre alapozó indoklás mellett a „best deal” szemlélet fogja jellemezni az amerikai segélyezést, melynek következtében az úgynevezett „soft-elemek”, mint a klímavédelem, a jó állam, a nők és a gyerekek helyzete, a demokrácia előmozdítása háttérbe szorul.

Trautmann László: *A magyar gazdaság középtávon (a következő 10-15 évben) milyen fejlődési pályán fog végigmenni? Mit gondolnak, 10-15 év múlva hol fog állni fejlettségi szintjét tekintve és mely ágazatok fogják majd adni a magyar gazdaság teljesítményének jelentős részét, várható-e komoly átrendeződés a jelenlegihez képest?*

Felméry Zoltán: Ez nagyban függ szerintem az Európai Unió források alakulásától. Már most vannak olyan pletykák, félelmek, (attól függően, hogy melyik oldalon állunk), hogy a szerteágazó európai érdekek előbb-utóbb az uniós források szintjén is éreztetik majd a hatásukat. Most egy néhány éves ciklust nagyjából be lehet látni, de, hogy utána mi következik, az nagyjából ugrás az ismeretlenbe. Ha jól tudom, bár ez nem annyira „up-to-date”-statisztika, ma Magyarországon minden 10 forint beruházásból 9 forint az Unióból jön, vagy az Európai Unió különböző speciális pénzügyi alapjain, vagy az európai uniós országokhoz tartozó vállalatok külföldi tőkebefektetésein keresztül. Tehát elsődlegesen azt gondolom, hogy ezeknek a forrásoknak az alakulása fogja befolyásolni azt, hogy Magyarország mennyire tud felzárkózó pályára állni. Emellett természetesen az is lényeges, hogy a beruházások igényelte tudástőke milyen mértékben fog „kitermelődni”. Jelen pillanatban mindkét tendencia erőteljesen rizikósnak tűnik 10-15 éves időtávon. Ebből azt a konklúziót fogalmaznám meg, hogy nem lennék meglepve, amennyiben ugyanabban a helyzetben lenne Magyarország, mint amiben most is van. Tehát a versenyképességét a viszonylag olcsó, bizonyos szektorokban viszonylag jól felhasználható és megfelelő tudással rendelkező munkaerőből teremtené elő továbbra is. Vélelmezhetően az olyan jellegű iparágak lesznek a gazdaság húzóágazatai, amelyek most is léteznek: a gépjárműipar a szolgáltató központok, az építőipar. Ezen területek hazai megjelenése elsődlegesen nem tudásintenzív iparágakhoz, hanem sokkal inkább munkaerő-intenzív iparágakhoz köthető és az – európai viszonylatban értve – olcsó munkaerővel fogunk tudni majd versenyben maradni. Ott leszünk, ahol vagyunk, ha a többiek nem fejlődnek olyan mértékben, hogy még jobban elhagynak minket.

Barczikay Tamás: Szerintem ez nem egy tudományosan kutatható, feltehető kérdés. 15 év a látóhatár, ugye? Menjünk vissza 2001-be. Ugyanezen a helyen, ugyanezt a kérdést felteszik nekünk, s akkor mondunk mindent erről a témáról. Aztán ha megnézzük a történelmet, akkor azóta volt egy válság, később Brexit stb. Ezeket nem lehetett előre látni. Még a GDP-re is csak trendet lehet becsülni nagy hibával.

Takács Vera: Ezzel abszolút egyetértek. Ugyanakkor éppen ezért szükséges a problematikus szakpolitikai kérdésekre fókuszálni, mert talán ezek azok a területek, amelyek esetében a beavatkozási pontokat meghatározva mégis felvázolható egy lehetséges fejlődési, fejlesztési irányvonal. A magyar gazdasági szerkezet, aminek jelenlegi állapotát meghatározza hazánknak az a versenyképességi tényezője, hogy a magyarok viszonylag olcsó munkaerőt jelentenek a külföldi nagyvállalatok számára, azt is eredményezi, hogy a szakképzett munkaerő jelentős része külföldön keres boldogulást. A bérek felnyomása ugyanis nem feltétlenül engedhető meg, hiszen az egy nagyon erős versenyképességi tényező napjainkban. A másik problémakör – amit a 2015-ös Pisa-teszt eredménye is tükröz – az oktatáspolitikával hozható összefüggésbe. A kompetenciaalapú készségek trendszerű, folyamatos romlása jelentős problémára hívja fel a figyelmet. A mi oktatási rendszerünk a közoktatás legelemibb szintjén is sokkal inkább a lexikális tudásra épít. Érdemes lenne olyan reformtörekvéseknek teret engedni, amik olyan kompetenciák kialakítását célozzák, amiket a diákok, hallgatók később alkalmazni tudnak a munkaerőpiacra. A közoktatás szintjén egészen egyszerű dolgokra gondolok, mint például a szövegértelmezés vagy a logikai összefüggések megtalálása. Ezen a területen ugyanakkor a felsőoktatásnak is nagyon komoly szerepe van. Azt gondolom, hogy a duális felsőfokú képzések bevezetése és elterjesztése nagyon jó megoldás lehet, hiszen a magyar munkaerő-piaci igényeket kapcsolja össze az oktatáspolitikai szakterülettel (így hatással van az oktatásmódszertanra, az oktatástechnikákra, valamint a tartalmi elemekre), tehát a két szektor reflektálni tud egymásra. Döntő fontosságú, hogy milyen mértékben fog a duális képzés rendszere beépülni a felsőoktatásba. Elsősorban tehát az oktatás szerepét emelném ki, amit kulcsfontosságúnak érzek abból a szempontból, hogy Magyarország 10-15 év múlva hol és hogyan fog állni, milyen gazdasági potenciállal rendelkezik majd.

Szijártó Norbert: Az első nagyon apró kritika ezzel a felvetéssel, hogy kompetenciát kellene fejleszteni. Úgy tizenkét évvel ezelőtt, amikor még semmi nem arról szólt a közoktatásban, hogy kompetenciát fejlesszünk, akkor az állt a középpontban, hogy tanulj meg ezeket a dátumokat, és próbáld meg algebrában alkalmazni a Pitagorasz-tételt stb. Akkor jóval magasabbak voltak a Pisa-teszt eredmények, mint most, 10 év után, amikor már nemcsak a mostani, hanem már az előző kormány – úgy érteve előző, hogy a baloldali kormány – is kihangsúlyozta a kompetenciafejlesztést. Így mióta a magyar kormányok a kompetenciafejlesztést próbálják erősíteni a felsőoktatásban, azóta romlanak a Pisa-teszt eredmények Magyarországon, tehát ez egy érdekes kettősség.

Takács Vera: Az irányvonal nem biztos, hogy rossz. A kivitelezés, a végrehajtás egy teljesen más kérdés.

Szijártó Norbert: Az az ágazati struktúra, ami itt van Magyarországon, s amit akár külgazdasági befektetési szempontból próbálnak erősíteni – tehát a járműipartól kezdve, az SSC-ken át az élelmiszeripari területekig, mondjuk húsfeldolgozásig stb. – erős fog maradni, hiszen az egész beszállítói struktúra erre alapszik és azok a vállalatok, amelyek érdeklődnek Magyarország iránt, azok az említett ágazatok miatt fognak idejönni. Azt nem mondom, hogy egy negyedik autógyártó cég egy új típusú autó gyártásával

ide fog jönni, de az, hogy a mostani kapacitások a három gyárban növekedni fognak, plusz a beszállítók száma is növekedhet, szerintem azt jelentheti, hogy ezek az ágazatok megmaradnak.

Barczikay Tamás: Az oktatásban nem tudom pontosan, milyen skálán megy ez a Pisa-teszt. 500-as vagy mekkora? Valahogy úgy látom, hogy a nagyságrendhez képest akkora esés nem volt. Mindenki mondhatja azt, hogy a tendencia számít, de ha most megnézzük, hogy mekkora, milyen elosztása van egyáltalán ennek, mekkora a szórása, akkor látszik, hogy ez nem akkora változás, mint amennyire – csúnyán hangzik – túl van lihegve. Szerintem így, ennyiből nem lehet megállapítani. Nyilván nem értek hozzá, nem vagyok ennek a kutatója, de az abszolút változásokat szerintem érdemes kicsit óvatosan kezelni. Nincs elég információ. Lehet, hogy rosszabb, lehet, hogy jobb.

Takács Vera: Létezik olyan nemzetközi tanulmányi tesz, amely a lexikális tudást méri. Ennek eredményei alapján valóban mindig erős teljesítményt tudunk felmutatni. A kompetenciamérő teszteken (szövegértelmezés, logikai összefüggéseknek a megértése, értelmezése) azonban viszonylag rossz és romló eredményt érünk el.

Nagy Vitéz: Nekem a húzóágazatokhoz lenne egy olyan gondolatom, hogy szerintem arra kell majd figyelni és koncentrálni, hogy ne sűrűsödjön el egy terület, pl. az autóipar felé a magyar gazdaság, mert, ha ott egy innováció miatt beüt valami külföldön vagy bárhol, ami ezt az iparágat ki fogja vonni, akkor nagyon-nagyon gyorsan le tud romlani a teljes magyar gazdasági teljesítmény. Svájcban a gyógyszergyártáson van a legnagyobb hangsúly, Magyarországon pedig az autóipar az, ami a befektetéseket tekintve jelenleg húzóágazat. Ez a terület szerintem elég gyorsan változik, most jönnek az elektromos autók, ki tudja 10-15-20 év múlva hova lyukadunk ki. Ha óriási változás következik be, akkor annak a gazdaság igen nagy kárát fogja szenvedni. Ezért arra kellene koncentrálni gazdaságpolitikai szempontból, hogy ne egy iparásra teremtünk pl. kedvező adózási körülményeket a befektetések bevonása érdekében, hanem egy kicsit szélesebb skálán lenne érdemes mozogni. Nem tudnék konkrét példát mondani erre, csak diverzifikálni kellene szerintem ennél jobban. Ne csak egy újabb autógyár kibővítését tervezzük és támogassuk és építsük erre a teljes adópolitikát, hanem komplexebben közelítsük a kérdést.

Szijártó Norbert: Csak mást nagyon nehéz idehozni. Az autóiparban van egy kiépült struktúra és abban relatíve könnyű idehozni egy külföldi céget, mondjuk egy beszállító céget. Viszont nem fog sikerülni Magyarországra hozni olyan high-tech fejlesztéseket, főleg mondjuk a K+F-el foglalkozó cégeket, amelyek a fejlesztésre fókuszálnak, mert nem mi vagyunk az az ország, ahova ezt a területet kihelyezik. Tehát egy ilyet vállalatot idehozni szinte lehetetlen. Főleg amikor azt olvassuk, hogy hiányzik 15-20 ezer informatikus az országból. Az első blokkban beszéltünk arról, hogy mik lehetnek a jövő ágazatai. Ilyen lehet mondjuk high-tech vagy a biotechnológia és nano-technológiák, amik már lassan 10 éve váltják meg a világot, de még nem látjuk azt, hogy milyen hatásai lesznek. Sokkal inkább a high-tech ágazatokban lehet ezt látni, de ebben az ágazatban

lévő komoly beruházást Magyarországra jelenleg lehetetlen idehozni. Másik oldalról nézve: ezekben az ágazatokban hazai céget fölépíteni lehetetlen a magyar környezetben.

Nagy Vitéz: Egész biztosan így van, nem is úgy gondoltam, hogy jövő évtől ez összehozható, hanem többek között az autóiparban nagyjából még 10-15 évig bőven megtartják ezt a jelenlegi szintet, de most kell elkezdeni kiépíteni azt a lehetőséget, hogy éppen 15 év múlva már be tudjon jönni egy high-tech cég vagy bármi. Középtávú tervezést értettem a fentiek alatt.

Trautmann László: *Ha jól látom, a többség itthon szeretne dolgozni. Van, aki el akarja mondani, hogy miért?*

Lazányi Orsolya: Én itthon szeretnék azért, mert a kutatásaim során és a gyakorlati életben is társadalmi vállalkozásokkal foglalkozom. Ezeknek nem az a célja, hogy az egyéni, tulajdonosi vagy menedzseri meggazdagodást szolgálják, hanem sokkal inkább a közösség, a társadalom hasznáért, valamilyen társadalmi probléma innovatív megoldásáért működnek, miközben olyan munkahelyeket biztosítanak, ahol jó dolgozni is. És azért remélem, hogy itt leszek, mert abban bízom, hogy ilyen vállalkozást létre lehet hozni, fenn lehet tartani, sőt el lehet terjeszteni az ilyen szemléletű vállalkozói és üzleti kultúrát.

Szabó Krisztina: Alapvetően Magyarországon szeretnék maradni, viszont szeretnék rövidebb időre külföldön kutatni, oktatni.

Barczikay Tamás: Én is így képzelem el. Egy poszt-doktori pozícióval félig Magyarországon félig külföldön.

Szijártó Norbert: Én sem tervezem tartósan külföldön élni. Az előttem szólókhhoz hasonlóan én is valami kutatási, oktatási ösztöndíjban gondolkodom. Fél évre, egy évre elmennék külföldre, szóba jöhet Kelet-Európa vagy Nyugat-Európa, Amerika, teljesen mindegy, hogy mi.

Felméry Zoltán: Azt hiszem, hogy ez nem egy jó minta. Akik itt ülnek ennél az asztalnál, félig-meddig már letették a garast amellet, hogy itt akarnak maradni. Már bőven kint vannak ebből a korosztályból azok, akik kint akarnak/akartak dolgozni. De nyilván azért alakult ez így, mert igenlő választ adunk arra kérdésre, hogy érdemes-e itt maradni.

Trautmann László: *Mi a véleményük a közgazdaságtudomány jelenéről és jövőjéről? Mit gondolnak, mi az a területe tudományunknak, amelyben jelentős átrendezés várható?*

Szabó Krisztina: A közgazdaságtudomány gyakran kerül a tudományos kritikák kereszttüzebe, és sokszor halljuk, hogy a közgazdaságtan egy nagyon leegyszerűsített tudományterület; matematizálja a matematizálhatatlant, méri a mérhetetlent. Ennek az

ortodox kritikának az az alapja, hogy a közgazdaságtan mindenkit racionális aktorként kezel, és minden társadalmi jelenséget ok-okozati felfogásban racionalizál.

Trautmann László: *Jogosan?*

Szabó Krisztina: A kritika bizonyos szinten jogos, hiszen matematizálunk és modellezünk. Azonban meggyőződésem, hogy a társadalmi, gazdasági jelenségek közgazdaságtani értelmezése és megfogása a kevésbé rossz megoldás. Vegyük például a szegénységi küszöb megállapítása körüli tudományos vitát. 2015 októberében a Világbank új abszolút szegénységi küszöböt vezetett be, aminek az értéke 1,9 dollár/nap, vagyis azt tekintjük szegénynek, aki legfeljebb napi 1,90 dollárból él. Ez nyilván egy nagyon egyszerű számolási módszer, hiszen a mutató nem veszi figyelembe a szegénység intenzitását, nem jelöli a pénz vásárlóerejét, a szegénységi küszöb alatt élők közötti egyenlőtlenséget, nem az egyéneket veszi számba, hanem a háztartásokat stb. Mégis úgy vélem, hogy az ilyenfajta kvantifikáció egy „szükséges rossz”, egy szükséges leegyszerűsített értelmezés, hiszen a társadalomtudósok, politikai döntéshozók számára kell egy számszerűsített, jól definiálható kapaszkodó. Ilyen kapaszkodók mentén lehet bizonyos politikai, gazdasági célokat kitűzni és értelmezni, régiókat, országokat összehasonlítani, időbeli tendenciákat felvázolni. Ami a közgazdaságtan jövőjét illeti, két dolgot tartok meghatározónak. Az egyik a már lassan évtizedek óta tartó és egyre bővülő információs forradalom, valamint a Big Data korszak. Ezen adatok számos új módszertani újításra, új modellek kidolgozására ösztönzik a közgazdászokat. Emellett meghatározó iránynak látom az ún. machine learning-folyamat (gépi tanulás) elterjedését és előtérbe kerülését. A machine learning-folyamat azt jelenti, hogy a számítógépek anélkül, hogy explicit módon programoznánk őket, automatizáltan képesek lesznek lefuttatni bizonyos egyenleteket, például olyan programokat fejlesztettek ki, amelyek képesek megtanulni, hogy mely inputok generálják a legmegbízhatóbb adatokat.

Lazányi Orsolya: Ugyan nem vagyok szakértője a fejlődés-gazdaságtannak, de a fejlődés definíciójához volna egy megjegyzésem. A nyugati társadalmakban a gazdasági növekedést gyakran azonosítják a fejlődéssel, de vannak olyan társadalmak, ahol egyáltalán nem pénzben mérik azt, hogy mi a fejlődés, hanem például társadalmi kapcsolatok vizsgálnak, és szerintem ez nagyon fontos. A közgazdaságtanhoz kapcsolódva, nagyon fontos lenne, ha bekerülne az oktatásba az, hogy különböző közgazdasági irányzatok vannak. Azt említetted, hogy az a vád éri a közgazdaságtant, hogy szűkre szabotán racionális, minden helyzetben, minden szereplőnél gazdasági racionalitást feltételez. A neoklasszikus közgazdaságtant éri ez a vád, de a történelem során nemcsak ez a közgazdaságtani iskola létezett, hanem nagyon sokféle gazdasági gondolkodási keret és megvalósult gazdasági rendszer. Szerintem nagyon jó lenne, ha ez bekerülne az oktatásba, mert most a Közgázon ugyan első félévben Vállalatgazdaságtan kurzuson említésre kerül Kornai János, meg néhány más személy is, mint például Polányi Károly, de aztán ők mind eltűnnek. Az egyetem harmadik évének végére szerintem mindenki elfelejti, hogy léteztek más elméletek is, és csak a neoklasszikus közgazdaságtan rendszerében gondolkodunk. Szerintem nagyon jó lenne, ha legalább megjelenének mások, hogy tudnának más elméletekről is a diákok. Nem is olyan rég, 26 évvel ezelőtt még teljesen

más gazdasági rendszerben működtünk. Egyáltalán nem azt mondom, hogy azt kellene tanítani, csak azt, hogy léteztek más gazdasági rendszerek a történelem során, a világ folyamatosan változik és erről, főleg az egyetemen, jó lenne tudni is.

Barczikay Tamás: Szerintem azért van egy olyan különbség, hogy egy átlag közgazdász-hallgató 1960-ig tanulja a közgazdaságtant. Tanul mikro1-et, meg makro1-et, nemzetközi gazdaságtant, és onnantól kezdve van egy 50 éves hiány, sok folyamatról nem is tudják, hogy léteznek. Általában azért van a „túlrationalizálás” megállapítások tömkelege, mert 50 évnyi gazdasági fejlődést nem tanítanak meg. Ki tanulja ezeket? Aki elmegy AK-ra és utána közgazdasági elemző lesz. Van 50 év, amiről egy átlag közgazdász hallgatónak elképzelése sincs, nem tudja, hogy mi történt abban az időszakban a szakmán belül. Mi is történt ennyi idő alatt? A monetarizmust még talán tanulják. 70-es évek és a racionális változások. Utána a 80-as években az RBC modelleket megcsinálják. 90-es évek, onnan jönnek az új Keynes-i modellek, s most, a válság után elkezdnek bankszektorokat pakolni ezekbe a modellekbe. Van 50 év, amit nem tanul meg egy átlag közgazdász. Persze meg lennének tizedelve, ha mindezt meg kellene tanulni. Az összes matematikát meg ökonometriát. De ettől függetlenül a legtöbb kritika abból fakad, hogy ilyen körökben nem is hallottak a '60 utáni közgazdaságtanról. S nemcsak az átlag magyar, hanem mondjuk, a külföldi business-hallgató sem. Ez a téma általában viták tárgyát képezi. Sokat szoktam ilyeneket olvasgatni. Nem szólok hozzá már egy jó ideje, mert ezek 50 évvel ezelőtti koncepciók. Említettem Polányit. Én olvastam Polányit. Szerintem az egyik lehető legrosszabbul író szerző, akit valamiért megkedveltek. Szerintem lesüt róla, hogy a kora közgazdaságtanát nem ismeri. Gyakori jelenség, hogy úgy írnak neoklasszikus közgazdasági, vagy utána lévő közgazdasági kritikát az emberek, hogy valójában nem értenek hozzá. Érdemes elolvasni Mellár Tamás „Szemben az árral” című könyvét. Ő generációról generációra leírja, hogy mi a baj ezekkel a modellekkel. Abban a könyvben valóban jó „belső kritika” található. De kívülről egyébként nem lehet megítélni, ha az ember nem szenvedte át magát egy meghatározott mennyiségű egyenlet megoldásán.

Szijártó Norbert: Én voltam olyan szerencsés, hogy tanultam intézményi közgazdaságtant, magatartás-gazdaságtant, fejlődésgazdaságtant és még folytathatnánk, itt az egyetemen belül, az adott tanszékeken. Már nincsen olyan – nevezzük neoklasszikusnak a mostanit – DSGE-modell, amivel például jelentkeznek az American Economic Review-be, hogy megjelentessenek egy cikket, amiben már homo oeconomicus lenne. Tehát ez már módszertanilag annyira szétterjedt és ökonometriai modellezési szempontból annyira bonyolulttá lehet tenni a dolgot, hogy nem kell homo oeconomicus-sal számolniuk. Viszont én sokkal inkább úgy gondolom, hogy maga ez a kvantifikáció jellegű dolog nemcsak a közgazdaságtanban van, ugyanúgy van politikatudományban, szociológiában stb. Nyilván a közgazdaságtanban a legerősebb és kialakított egy olyan elefántcsont-tornyot, ami miatt sok esetben már csak a cikkek bevezetését és összegzését lehet érteni, a többi a modellezésről szól. S, ami a legnagyobb probléma, hogy a cikk nem valami policy-ajánlást vagy valami ilyesmit szeretne adni, hanem sokkal inkább a módszertani finomságokról szól, arról például, hogy hogyan kell átkalibrálni a modellt,

s mit lehet még rajta változtatni, mondjuk az egyik paraméterre rakunk egy csillagot és akkor már más jelent. Én személy szerint sokkal jobban szeretem a – nevezzük így – politikai gazdaságtant, tehát az érdekel, hogy milyen politikai eseménynek milyen gazdasági következménye lesz, és fordítva, a gazdasági eseménynek milyen politikai következményei lehetnek – nyilván a kettő nem ugyanaz. Mindenféle gyűjtőnévbe, heterodox-megközelítésben az evolúciótól kezdve a strukturálison, a viselkedésin, a most már egyes helyeken divatos kognitív vagy neuroeconomics-ig sok mindent belepakolnak, amivel szeretnének megközelíteni bizonyos dolgokat. Szerintem maga az a válság, ami 2008-9-ben végbement, és amit a makroökonómia válságának tulajdonítanak, valójában inkább az ökonometriai előrejelző modellek válsága. Ez indított el egy olyan folyamatot, amiben egyre nagyobb teret kap a közgazdaságtudomány és a perifériák egymásra találása és sok minden a modellbe vagy a megközelítésbe integrálással oldható meg. Ennek nem feltétlenül kell kvantitatívna lennie, lehet leíró, ok-okozati stb. Részben látható az, mondjuk a Nobel-díjas közgazdászokon gondolkodva, hogy nem mindig azt a mainstream-ot értékelik, mint amit ténylegesen értékelni kellene. Hiszen valószínűleg akkor már Romer, Varian is megkapta volna a Nobel-díját és nem olyan közgazdasági Nobel-díjasok lennének idén, mint akiről nem biztos, hogy mindenki hallott.

Barczikay Tamás: Amiket itt felsoroltál, az jelentős részben már ma is matematizált. Mondjuk a viselkedés-gazdaságtan ugyanúgy matematizálva van. Például az intézményin belül Acemoglu 2001-es cikke³, amit mindig szoktunk tőle idézni. Az full-ökonometria. Instrumentális változók módszerével dolgozik. Szerintem, ami követendő irány az az, hogy fogják ezt a hatalmas eszközkészletet, ami megvan - ezt három-öt év alatt meg lehet tanulni - és utána hoznak olyan problémákat, amik mainstream-en kívüliek. És ezekből egyébként jó cikkeket lehetne írni. De még az se igaz így kerek-perec, hogy ezek a modell-kalibrálás játékok nem működnek. Hadd mondjak egy példát! Az emberek kockázatkerülési együtthatóját szokták számolni a pénzügyi modellekben, és általában az a probléma ezzel, hogy amikor bevisszük a valós adatokat, akkor olyan irreálisan nagy értéket kapunk erre, ami elképzelhetetlen. És akkor, ha jól emlékszem, a következő példát tanultam annak idején. A következő két lehetőség közül kell dönteni. A játékos 50%-os valószínűséggel megmáskérszerzi az összes szellemi és vagyoni tőkéjét, vagy 50%-os valószínűséggel elveszti ennek a felét. A b-verzió talán az volt, hogy megkérdezik tőle, hogy mennyit áldozna fel a 100%-ból ahhoz, hogy ne kelljen részt vennie ebben a játékban. Olyan értékek jöttek ki, amik azt jelentik, hogy a 49%-át odaadná az ember a saját tőkéjének, hogy ne kelljen részt vennie a játékban. Ilyen hatalmas paraméterértéket kaptunk. S jött valakinek az az ötlete, hogy vigyük be a modellbe azt, hogy az emberek nem azt optimalizálják, hogy nekik mennyire jó, hanem azt, hogy az átlagtól mennyire térnek el. Tehát irigységet tesznek tulajdonképpen a modellbe. Ez már levitte mondjuk egy jóval kisebb értékre a kockázatkerülési együtthatót, ami már racionálisan értelmez-

3 Acemoglu et al (2001): „The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation” The American Economic Review, 91(5)

hető volt. Ez a kalibrálás játék, amit mondasz. Azért ennek is vannak olyan részei, amik jól működőek és szép eredményeket lehet vele kapni. Ezzel például lehet magyarázni azt, ahogy az emberek viselkednek.

Felméry Zoltán: Akkor mégis tulajdonképpen ugyanide jutottunk, jelesen: a kvantifikáció, a racionalizálás a közgazdaságtan jövője. Ha megnézzük a világgazdasági és társadalmi folyamatokat, láthatjuk, hogy radikálisan megnőtt a bizonytalanság. Elég csak a pénzpiacoknak a volatilitását megvizsgálni. Nekem az az állításom, ami egyébként bármilyen más tudományágra is igaz, hogy amennyiben a közgazdaságtan képes a predikcióra és ezt a bizonytalanságot csökkenteni tudja, akkor van jövője. És mivel azt gondolom, hogy erre képes, feltétlenül van jövője. Elég, ha megnézzük azokat a kérdéseket, amit ti fölítettetek nekünk, azok is mind a jövőre vonatkoznak. Mi lesz öt év múlva, 10 év múlva. Tehát mindenki arra kíváncsi, mi lesz velünk néhány év múlva, mert bizonytalan a környezet és mindenki próbál valamilyen stabil fogódzót találni ebben a bizonytalan környezetben. Amennyiben – akár kvantifikált modelleken keresztül, akár más módon – a közgazdaságtan képes megfelelni annak az igénynek, hogy predikcióra képes (remélhetőleg jobb minőségben, mint azt a 2008-as válság előtt tette), akkor igenis van jövője ennek a tudományágnak. Az más kérdés, hogy az egyes tudományterületek mennyire tudnak ennek az igénynek megfelelni. Gondolok itt arra, hogy bizonyosan vannak olyan tudományterületek – akár a jóléti közgazdaságtan, akár a nemzetközi gazdaságtan, akár a fejlődés-gazdaságtan – amelyeknek a jelenlegi folyamatok miatt érdemes átgondolni, felülvizsgálni az egyes állításait. Kérdéses lehet, hogy az eddig megfogalmazottak mennyire lesznek érvényesek a jövőben is. De összességében szerintem a predikció iránti igény az, ami a közgazdaságtan virágkorát továbbra is elhozhatja. A közgazdaságtan a tudományterületek közül azon kevesek egyike, ami azt gondolja magáról, hogy van valamilyen eszközrendszere, amely révén releváns és helytálló állításokat fogalmazhat meg a jövő tekintetében. Mi is ezt próbáltuk most itt megtenni.

Nagy Vitéz: Én pont a másik oldalról jövök, a Gazdálkodástudományi Karról, úgy-hogy ennyire mélyen nem ástam bele magam ezekbe a kérdésekbe. Viszont pont az lehet a jövője ennek a közgazdaságtudománynak, hogy a folyamatok kicsit elkezdenek egymás felé tartani a gazdasági megközelítésekkel, erőforráselméletekkel stb. Úgyhogy szerintem ez az, ami lehetne egy jó irány, megtalálni a közös pontot, ami hoz valami szép új modellt.

Trautmann László: *Látnak tendenciát abban a tekintetben, hogy a vállalaton belül melyik funkció fog megerősödni?*

Nagy Vitéz: Magyarországon a HR kezd megerősödni és nyilván azért, mert van egy nagyon nagy probléma a munkaerőpiacon. Ez határozza meg a pozíciót, egyre nagyobb a kihívás a szakmában, egyre nagyobb a HR felelőssége, feladata, hogy megtalálják a megfelelő alkalmazottakat.

Trautmann László: *A fenti kérdésre adott válaszok fényében – és egyébként is – hogyan lehet javítani a BCE doktori képzéseit? Önök mely területeket erősítenének és melyeket éreznek feleslegesnek?*

Lazányi Orsolya: Szerintem az olyan viták hiányoznak, amikor megismerhetjük egymás területét, nemcsak előadások, hanem valós diszkusszió során. Erre egyelőre egy-egy lyukasóra során van lehetőség...

Szabó Krisztina: Az itt jelenlévők közül többen is a Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola doktorandusz hallgatói vagyunk. Ahogy a doktori iskola neve is jelöli, a nemzetközi kapcsolatok tudományterület multidiszciplináris jellegű, tehát számos rész-tudományterületet magába foglal. Ennek megfelelően a doktoranduszok kutatási témája is nagyon szerteágazó. Az eltérő kutatási érdeklődéseket szinte lehetetlen olyan közös nevezőre hozni, ami mentén egy egységes, és mindenki kutatása szempontjából hasznos doktori képzést meg lehetne szervezni. Emiatt azt gondolom, hogy nem konkrét, lexikális tudás alapú órákat kellene szervezni, hanem sokkal inkább módszertani fókuszú kurzusokat kell ajánlani a doktorandusz hallgatóknak.

Trautmann László: *Ezen statisztikát ért?*

Szabó Krisztina: Igen, többek között statisztikát, ökonometriát, gazdasági modelleket tagláló kurzusokat stb. Magán a módszertani képzés erősítésén túl fontosnak tartom a kutatási skillek erősítését. A mi doktori programunk abszolút ilyen irányba kezdett el változni és az igényeknek, nemzetközi doktori-képzések tendenciáinak megfelelően folyamatosan változik is.

Barczikay Tamás: Egy hasonló véleményt szeretnék megfogalmazni, csak annyiban módosítanám az egészet, hogy korábban, már a doktoriképzés előtt kell megkezdeni ezeket a változtatásokat. Miért? Azért, mert mire valaki eljut a PhD-szintre, addigra van egy téma, ami legalábbis érdekli. Le kellett valamikor írnia 5-10 oldalban, hogy felvesgyék a doktori iskolába.

Van valami irányvonal. Akkor vagy azt kellene csinálni, hogy itt elkezdni és az első két évben, 6-12 kredit értékben ezt tanulgatja szépen, apró lépésekben, hogy legyen is foganatja az egésznek. Vagy szerintem sokkal optimálisabb dolog lenne, hogyha ezt elkezdenénk már a mesterszinten. És mindenkinek meglenne, aki elvégzi a mesterszakot. Sok esetben, aki elvégzi az alapszakot és jelentkezik mesterszakra, túl sok új információval nem fog találkozni. Számvitel kicsit bővebben, mint eddig, pénzügy kicsit bővebben, mint eddig. És ha már mesterszakon elkezdenék – mondjuk egy-egy félévet – ökonometriával foglalkozni, akkor egyrészt látnák azt, hogy ki az, aki el bírja végezni a doktorit, és el is fogja. Mikor már megírt egy 10 oldalas dolgozatot, tehát már van elképzelése arról, hogy meg lehet-e csinálni egyáltalán a kutatását, van-e rá lehetőség. Nem fut bele olyanba, hogy másfél év múlva rájön, hogy nincs hozzáférhető adat, nem tudja a témáját feldolgozni. Ilyen előfordulhat. Másrészt ebben az esetben nem lenne tulajdonképpen fiktív értéke a mesterdiplomásnak. Lenne valami új, amit kapnak.

Nagy Vitéz: 15-17 embert felvesznek egy évben a 11 specializációra, semmi esélyem, hogy bárkivel találkozjak, aki – kis túlzással – legalább hallott arról, amivel én foglalkozom. Módszertani tárgyak nálunk vannak szép számmal, nem annyi, amennyiből nagyjából el lehet indulni, de akit érdekel valami, az megtalálja a módját, hogy tovább fejlessze magát. Inkább a leterheltség kérdése, ami szerintem fontos. Ha valaki eljön egy ösztöndíjas PhD-re, ami elméletileg 20 órás heti elfoglaltságot jelent, mellette nyilván fog állást is vállalni, mert különben kvázi éhen marad. Az a 20 óra pont el fog menni arra, hogy tanítunk három idősávot, bejárjunk arra a három órára, amire kell. Utána már nem marad idő arra, hogy a saját kutatásával foglalkozzon a doktorandusz. Ezt lehetne valahogy jobban optimalizálni. Nem vagyok teljesen tisztában az új szabályozással és a 4 éves képzési struktúrával, de szerintem ez egy reformra megérett téma, amin lehetne javítani. Mert a jelenlegi struktúra nem motivál senkit arra, hogy foglalkozzon a saját kutatási témájával, amiért eredetileg elkezdte a doktorit.

Trautmann László: *Köszönöm a beszélgetést!*